

Özsaygının Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneğinde Bir Alan Çalışması

Hakan Özdemir¹

Mustafa Erkan Üyümez²

Özsaygının Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneğinde Bir Alan Çalışması	The Impact of Self-Esteem on Tax Compliance: A Field Study in Türkiye
Öz Bu çalışma, bireylerin özsaygı düzeyinin vergi uyumu davranışları üzerindeki etkisini incelemektedir. Araştırmada, gönüllü ve zorunlu vergi uyumu ile vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışları, özsaygı perspektifinden değerlendirilmiştir. Nicel bir yöntem benimsenmiş ve 428 katılımcıdan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Korelasyon ve regresyon analiz sonuçları, özsaygının gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu, ancak diğer boyutlarla olan ilişkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Bulgular, özsaygının bireylerin gönüllülük temelli vergi uyumu davranışlarında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.	Abstract This study examines the impact of individuals' self-esteem levels on tax compliance behaviors. The research evaluates voluntary and enforced tax compliance, as well as tax avoidance and tax evasion behaviors, from a self-esteem perspective. A quantitative method was adopted, and data collected from 428 participants were analyzed. The results of correlation and regression analyses revealed that self-esteem significantly affects voluntary tax compliance but has no statistically significant relationship with other dimensions. The findings highlight the critical role of self-esteem in shaping individuals' voluntary tax compliance behaviors.
Anahtar Kelimeler: Özsaygı, Vergi Uyumu, Gönüllü Uyum, Vergiden Kaçınma, Psikolojik Faktörler	Keywords: Self-Esteem, Tax Compliance, Voluntary Compliance, Tax Avoidance, Psychological Factors
JEL Kodları: H20, H26	JEL Codes: H20, H26

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Birinci yazarın makaleye katkısı %70, ikinci yazarın %30'dur.
Çıkar Beyanı	Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Dr., Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, hozdemir_03@hotmail.com.

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, meuyumez@anadolu.edu.tr.

e-ISSN: 1306-6293/© 2025 The Author(s). Published by Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

1. Giriş

Mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirme davranışı olarak vergi uyumu özellikle devletlerin mali sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu davranış, yalnızca yasal zorunluluklarla değil, bireylerin psikolojik, ekonomik ve sosyal özellikleriyle de şekillenir. Vergisel yükümlülükleri yerine getirme süreci, bireylerin içsel motivasyonlarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle, vergi sisteminin etkinliğini artırmak ve gönüllü uyumu teşvik etmek için bireylerin motivasyon kaynaklarını anlamak önemlidir. Ayrıca vergi uyumu, bir yandan devletlerin mali yapısını sağlamlaştırma bir faktör olmakla birlikte diğer yandan toplumsal güvenin ve adalet algısının korunmasına hizmet eden bir yöne sahiptir.

Vergi mükelleflerinin vergi uyumu davranışları; gelir düzeyi, eğitim, otoriteye duyulan güven, sosyal normlar ve etik değerler gibi faktörlerden etkilendiği söylenebilir. Literatürde, ekonomik faktörlerin yanı sıra psikolojik faktörlerin de bu süreçte etkili olduğu ifade edilmektedir. Özellikle bireylerin içsel motivasyonlarının vergi uyumu üzerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu noktada, özsaygı kavramı içsel motivasyonun belirleyicilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Özsaygı, bireylerin kendine yönelik algılarını ve içsel değerlerini ifade ederken, etik karar alma süreçlerini ve toplumsal sorumluluk algılarını şekillendiren temel bir psikolojik faktör olarak değerlendirilmektedir.

Bireyin kendine duyduğu saygı ve kendi değerine yönelik algısı, yalnızca bireysel etik ve ahlaki kararları değil, aynı zamanda topluma karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri de etkileyebilir. Özsaygısı yüksek bireylerin, toplumsal sorumluluklarını gönüllü olarak üstlenme ve yasalara uyma konusunda daha yüksek bir eğilim gösterdiği varsayılmaktadır. Buna karşılık, özsaygısı düşük bireylerin, yasalara uymaktan ziyade ekonomik kazançlarını önceliklendirme yönünde bir eğilim göstererek vergi kaçırma gibi uyumsuzluk davranışlarına yönelme riski daha yüksek olabilir. Bu durum, özsaygının bireylerin vergi uyumu davranışlarında oynadığı kritik rolü ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemeyi ve bireylerin gönüllü ve zorunlu vergi uyumu ile vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarını ele almayı amaçlamakta, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin hem psikolojik hem de ekonomik perspektiften ele alınarak açıklanmasıyla birlikte literatüre önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Öte yandan özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi anlamak ve açıklamak, yalnızca bireylerin davranışlarını daha iyi kavramak açısından değil, aynı zamanda vergi politikalarının bireylerin psikolojik özelliklerini dikkate alacak şekilde tasarlanmasına yönelik öneriler geliştirilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmada özsaygı ve vergi uyumu kavramları detaylı bir şekilde ele alınmış, bu iki kavram arasındaki ilişki literatür ışığında değerlendirilmiş ve araştırmanın kavramsal modeli ortaya konulmuştur. Daha sonra, araştırmada kullanılan yöntem ve analiz sonuçları açıklanmış, bulgular tartışılmış ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Özsaygı

Özsaygı, bireyin kendine yönelik genel değerlendirmesini ifade eden ve psikolojik iyi oluşun önemli bir bileşeni olarak kabul edilen bir kavramdır (Maddux, 2014; Westfall, 2020). Bu kavram, bireyin sahip olduğu nitelikler ve yetenekler hakkındaki bilişsel inançları ile duygusal değerlendirmelerini kapsar (Khatibi ve Fouladchang, 2015). Özsaygı, öz kavram ve öz yeterlilikten farklı olarak, bireyin kendine karşı verdiği değeri ve duyduğu saygıyı yansıtır (Harter, 1999; Maddux, 2014).

Özsaygı, modern psikolojinin en popüler konularından biri olup, bu kavram üzerine bir çok akademik çalışmanın gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu son derece geniş ve çeşitli literatür, özsaygının olası nedenleri, sonuçları ve ilişkili faktörlerini incelemiştir. Özsaygıya verilen bu dikkatin büyük ölçüde, bir zamanlar özsaygının birçok önemli yaşam sonucu üzerinde nedensel bir rol oynadığına inanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Özsaygıya yönelik ilginin, 1970'lerde artmaya başladığı ve bu dönemde özsaygının uyuşturucu kullanımı, işsizlik, akademik başarısızlık ve şiddet gibi çeşitli sosyal sorunlarla bağlantılı olduğu görülmektedir. (Zeigler-Hill, 2013).

Araştırmalar, özsaygının yaşam boyu dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve ergenlikten yetişkinliğe doğru yükseldiğini, 50-60 yaşlarında zirveye ulaştığını ve daha sonra yaşlılıkta azaldığını göstermektedir (Orth ve Robins, 2014). Özsaygı, bireylerin psikolojik sağlamlığını etkileyen temel bir faktör olarak, akademik başarı, sosyal ilişkiler ve genel ruh sağlığı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Bos, 2006).

Özsaygı, öz doğrulama ve öz geliştirme teorileri kapsamında iki ana yaklaşımla açıklanmaktadır (Timoney ve Wood, 2020). Öz doğrulama teorisi, bireylerin mevcut benlik algılarına uygun geri bildirimler almayı tercih ettiklerini öne sürerken, öz geliştirme teorisi, bireylerin kendilerini daha olumlu bir şekilde geliştirme eğiliminde olduklarını savunur. Bu iki teori, bireylerin geri bildirimleri nasıl algılayıp, somutlaştırdıklarına dair farklı bakış açıları sunmaktadır (Timoney ve Wood, 2020).

Yüksek özsaygının, bireylerin yaşamlarındaki çeşitli alanlarda olumlu sonuçlar doğurduğu gösterilmiştir. Özsaygısı yüksek bireyler, sosyal ilişkilerde daha tatmin edici deneyimler yaşamakta, iş hayatında daha başarılı olmakta ve genel olarak daha sağlıklı bir yaşam sürmektedirler (Orth ve Robins, 2014). Ancak, bazı çalışmalar özellikle ergenlik döneminde düşük özsaygının yaygın olduğunu ve bu durumun sosyal ilişkiler, akademik başarı ve ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini göstermektedir (Mir ve Mushtaq, 2021).

Özsaygı, aynı zamanda bireysel ve sosyal kimliğin sürdürülebilirliğinde de kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal kimlik kuramı, bireylerin gruplara katılarak sosyal normlara uyma eğiliminde olduklarını ve bu süreçte özsaygılarını güçlendirdiklerini öne sürmektedir. Bireylerin özsaygılarını koruma konusunda topluluklarla olan ilişkileri ve grup aidiyetleri önem kazanmaktadır (Cast ve Burke, 2002).

Özsaygı, hem açık hem de örtük yöntemlerle ölçülebilir. Açık özsaygı, bireyin bilinçli düşünceleri ile kendini değerlendirmesini ifade ederken, örtük özsaygı bireyin bilinçdışı düzeyde sahip olduğu öz-değerlendirmeleri kapsar (Bos, 2006; Wyland ve Shaffer, 2019). Bu ölçüm yöntemleri, özsaygının karmaşık doğasını anlamak için önemlidir.

Özsaygı kavramı, popülaritesine rağmen, eleştirilere ve yeniden kavramsallaştırma çabalarına konu olmuştur. Özsaygının bireylerin ruh sağlığı üzerindeki rolü ve etkileri üzerine yapılan çalışmalar, bu kavramın daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini ortaya

koymaktadır (Eromo ve Levy, 2017). Özellikle, özsaygının yalnızca bireyin kendine yönelik algısıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda bireylerin psikolojik dayanıklılığını ve sosyal bağlamdaki davranışlarını da şekillendirdiği belirtilmektedir. Bu durum, özsaygının bireylerin hem kişisel hem de toplumsal düzeydeki işlevselliği açısından kritik bir unsur olduğunu göstermektedir.

Farkındalık gibi psikolojik tekniklerin, güvenli ve sürdürülebilir özsaygıyı geliştirme konusunda etkili olduğu literatürde vurgulanmaktadır (Pepping vd., 2016). Özsaygının farkındalıkla ilişkilendirilmesi, bireylerin kendilik algılarını daha sağlıklı bir temele oturtmalarına ve hem psikolojik iyi oluş hem de sosyal işlevselliklerini güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. Genel olarak, özsaygı, bireylerin ruh sağlığı, sosyal ilişkileri ve etik karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaya devam etmekte ve bu alanlarda yapılan çalışmalara rehberlik etmektedir (Mann vd., 2004).

2.2. Vergi Uyumunu

Mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmesi olarak (Çelik ve Sağbaşı, 2023) vergi uyumu, mükelleflerin vergi yasalarına ve ikincil mevzuat uymasını ifade eder.

Vergi uyumunu etkileyen faktörler arasında ekonomik, sosyo-psikolojik ve idari unsurlar bulunmaktadır (Tunçer, 2002). Deneysel çalışmalar, vergi oranlarının artışının uyumu azalttığını, denetim oranlarının ve güven düzeyinin artışının ise uyumu artırdığını göstermektedir (Çelik ve Sağbaşı, 2023). Diğer yandan, din gibi ekonomi dışı faktörler de vergi uyumunu etkilemektedir (Avcı vd., 2022). Vergi mevzuatının karmaşıklığı uyumu olumsuz etkilerken (Üyümez, 2016), vergi bilinci ve ahlaki uyumu artırmaktadır (Ömür ve Bellikli, 2019).

Vergi uyumu, bireylerin tutumları, sosyal normları ve ahlaki inançları gibi çeşitli psikolojik faktörlerden etkilenmektedir (Jayawardane, 2015; Khurana ve Diwan, 2014). Diğer yandan vergi mükelleflerinin uyum davranışını şekillendirmede otoritelere (hükümete-devlete) duyulan güven, adalet algısı ve vergi ahlaki önemli roller oynamaktadır (Bătrâncea vd., 2012; Jolodar vd., 2019). Bu bağlamda, örneğin “kaygan zemin çerçevesi”, ekonomik ve psikolojik perspektifleri entegre ederek, hem zorlayıcı uyumun (kamu otoritenin gücü aracılığıyla) hem de gönüllü işbirliğinin (güvene dayalı) önemini vurgulamaktadır (Kirchler vd., 2014).

Gönüllü vergi uyumu, bireylerin cezalandırma korkusuna dayalı zorlayıcı uyumdan farklı olarak, içsel motivasyonlarına ve etik değerlerine dayalı olarak vergi yükümlülüklerini yerine getirmeleridir (Barbuta-Misu, 2011). Bu tür uyumun temelinde güven, sosyal normlar, vergi ahlaki ve etik algılar bulunmaktadır (Feinstein vd., 1998). Sosyal normlar ve vergi ahlaki, bireylerin vergi ödemeyi bir vatandaşlık görevi olarak benimsemelerini sağlarken, vergi otoritelerine duyulan güven de bu süreci desteklemektedir (Feld ve Frey, 2006; Kirchler, 2007; Serim, 2015). Davranışsal ekonomi çerçevesinde, kayıptan kaçınma, adalet algısı ve ahlaki sorumluluk duygusu gibi faktörler gönüllü uyumu teşvik eder (Alm, 2019; Andreoni vd., 1998; Yurdadoğ vd., 2016). Şeffaf ve adil bir vergi sistemi, mükelleflerin güvenini artırarak gönüllü uyumu güçlendirmektedir (Barbuta-Misu, 2011; Serim, 2015). Bu bağlamda, vergi bilincini yükseltmeye yönelik eğitim programları, vergi ödemede başarılı mükellefleri ödüllendirme sistemleri ve vergiye dair rehberlik hizmeti sunan vergi klinikleri gibi uygulamalar, mükellefleri gönüllü vergi uyumuna teşvik eder. Bu tür uygulamalar, denetim ve ceza gibi zorlayıcı yöntemlerden ziyade, mükelleflerin vergi sistemine güvenini artırmayı ve vergiye uyumu içsel bir motivasyonla gerçekleştirmelerini amaçlamaktadır. Böylelikle, vergiye uyum uzun vadede daha sürdürülebilir hale gelir ve toplumda vergi ahlaki güçlenir. (Alm, 2019).

2.3. Özsaygı - Vergi Uyumlu İlişkisi

Özsaygı kavramı, sınıflarda ve işyerlerinde, spor etkinliklerinde ve müzik resitallerinde, çağdaş yaşamın her yerinde bulunmaktadır. İnsanlar genellikle yüksek benlik saygısının başarı için kritik olduğunu varsaymaktadırlar. Gerçekten de benlik saygısının teşviki ve düşük benlik saygısının önlenmesi, toplumdaki benlik saygısı düzeylerini artırmak için yaygın çalışmaları hak eden önemli bir toplumsal hedef olarak algılanmaktadır (Orth ve Robins, 2014).

Günümüzde benlik saygısı üzerine yapılan araştırmaların genel bütününe bakıldığında, bu literatürün çoğunun küresel benlik saygısı, yani bireyin bir bütün olarak benliğe karşı olumlu veya olumsuz tutumu ile ilgilenmektedir (Rosenberg vd., 1995). Genel olarak kişinin kendi benliğine ilişkin algısı olumlu ise öz saygısı yüksek, olumsuz ise öz saygısı düşük seviyede olduğu kabul edilmektedir. Diğer taraftan literatürde, genellikle benlik saygısı, benlik kavramı üzerinden tanımlanır ve bu kavramın bileşeni olarak kabul edilerek "kişinin kendisi hakkında ne ölçüde olumlu hissettiği" olarak nitelendirilir (Sonstroem, 1984).

Benlik saygısıyla eşleştirilen kavramlardan birisi de paradır. Literatürde para ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan birçok çalışma bulunmaktadır (Burke, 2004; Hanley ve Wilhelm, 1992; Lejoyeux vd., 2011; Zhang ve Baumeister, 2006). Zhang (2009)'a göre para ve özsaygı arasındaki ilişki çeşitli dinamiklere dayanabilir: büyütme, ikame ve rekabet. Büyütme etkisi, bireylerin ödeme güçlerinin artmasının özsaygıyı olumlu yönde etkilediğini öne sürmektedir. İkame etkisi bağlamında ise para ve özsaygı kısmen birbirini telafi edebilir; birinin artışı diğerinin önemini azaltabilir. Rekabet etkisi ise bireylerin para ile özsaygı arasında bir seçim yapmak zorunda kaldıkları durumlara işaret eder; bu noktada, iki unsur birbiriyle rekabet eder (Zhang, 2009). Bu türden teoriler, psikoloji ve ekonomi disiplinleri arasındaki boşluğu doldurmaya yardımcı olarak insan karar verme sürecini daha bütüncül bir bakış açısıyla anlamaya katkı sağlayabilmektedir.

Öte yandan, literatürde para ve özsaygı arasındaki ilişkiye ek olarak, düşük özsaygıya sahip bireylerin yasalara uyma konusunda daha düşük bir eğilim gösterdiğine dair önemli bulgular, özsaygının bireylerin etik ve toplumsal normlara uyum düzeylerini etkileyen kritik bir psikolojik faktör olduğunu göstermektedir (Dobos ve György, 2019; Norvilitis vd., 2006; K. H. Trzesniewski vd., 2006; Zhang, 2009). Özellikle, düşük özsaygıya sahip bireylerin, gelir gizleme, ödenmesi gerekenden daha az vergi ödeme ya da vergiden tamamen kaçınma gibi ekonomik davranışları, kendilerini ekonomik olarak güçlendirme ya da içinde buldukları koşulları telafi etme aracı olarak gördükleri öne sürülebilir.

Literatürdeki bu bulgular, özsaygının bireylerin ekonomik kararlarını nasıl etkilediğini anlamak ve vergi uyumunu teşvik etmek amacıyla tasarlanacak politikalarda özsaygıyı dikkate almanın önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, özsaygıyı artırmayı hedefleyen sosyal politikaların, vergi uyumunu teşvik etmekte önemli bir araç olabileceği düşünülebilecektir.

Bu bağlamda, vergi uyumu ile özsaygı arasında da benzer bir ilişkinin varlığı düşünülebilir. Özsaygısı yüksek bireylerin, toplumsal sorumluluklarına ve etik değerlere daha fazla önem verdikleri ve dolayısıyla vergi uyumunu bir toplumsal sorumluluk göstergesi olarak gördükleri varsayılabilir. Buna karşılık, özsaygısı düşük bireylerin, daha fazla maddi kazanç elde etme amacıyla yasal sınırları zorlayarak vergisel yükümlülüklerini ihmal etme eğiliminde olabileceği tahmin edilmektedir. Bu durum, özsaygının yalnızca bireylerin kendi benlik algıları üzerinde değil, aynı zamanda ekonomik ve yasal davranışları üzerinde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Özsaygı, bireylerin hem paraya karşı tutumları hem de yasalara uyma eğilimleri açısından vergi uyumu davranışlarıyla yakından ilişkili bir psikolojik unsur olarak öne çıkmaktadır. Para ile özsaygı arasındaki dinamik ilişki, bireylerin maddi kazanç ve kendilik değeri sağlama arasındaki tercihlerini şekillendirirken, düşük özsaygının yasa dışı veya ahlaki olarak sorgulanabilir faaliyetlere yönelme riskini artırabileceği bulgularla desteklenmektedir. Bu bağlamda, vergi uyumunu teşvik eden politikaların, bireylerin özsaygı düzeylerini ve bu düzeyin davranışlarına etkilerini dikkate alması, daha etkili ve bütüncül bir yaklaşım sunabilecektir. Böyle bir yaklaşım, bireylerin hem içsel motivasyonlarını güçlendirebilir hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirme konusundaki eğilimlerini artırabilir.

2.4. Çalışmanın Kavramsal Modeli

Bu çalışmada özsaygı, bireylerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirme davranışlarında etkili bir psikolojik faktör olarak ele alınmaktadır. Özsaygısı yüksek bireylerin, hem ahlaki zorunlulukları hem de sosyal normları içselleştirme motivasyonu ile vergi uyumuna daha yatkın oldukları varsayılmaktadır. Bu bireylerin, topluma karşı duydukları sorumluluk duygusu ve etik değerlere olan bağlılıkları doğrultusunda gönüllü vergi uyumu davranışları sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Özsaygının, bireylerin hem içsel motivasyonlarını hem de dışsal beklentilere yönelik uyumunu şekillendiren önemli bir unsur olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca, özsaygısı yüksek bireylerin vergi uyumunu artırmak amacıyla devlete ve topluma duydukları güveni korumaya ve sosyal rollerine uygun davranmaya öncelik verecekleri öngörülmektedir. Bu bireylerin, vergisel yükümlülüklerini yerine getirme sürecinde etik değerlerini ve toplumsal aidiyet algılarını temel alarak davranış geliştirdikleri düşünülmektedir. Buna karşın, özsaygısı düşük bireylerin, vergi uyumu konusunda daha az sorumluluk bilinci taşıyabileceği ve bu durumun vergiden kaçınma veya vergi kaçırma gibi uyumsuzluk davranışlarına yol açabileceği varsayılmaktadır.

Çalışmada, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki bu ilişkilerin incelenmesi, bireylerin vergi uyumu davranışlarını etkileyen psikolojik süreçlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, gönüllü ve zorunlu vergi uyumu ile vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi davranışlar, özsaygının etkisinin farklı boyutlarını değerlendirmek için ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu model, yalnızca bireylerin psikolojik özelliklerini anlamakla kalmayıp, aynı zamanda vergi politikalarının bireysel psikolojik dinamikleri dikkate alacak şekilde yeniden yapılandırılmasına yönelik önerilere temel oluşturabilir.

Bu çerçevede, çalışmanın temel kavramsal modeli, bireylerin özsaygı düzeylerinin, farklı vergi uyumu davranışları üzerindeki etkisini anlamak üzere geliştirilmiştir ve bu etkilerin açıklanmasında psikolojik, sosyolojik ve ekonomik perspektiflerin entegrasyonuna olanak sağlamaktadır.

3. Veri ve Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın genel tasarımı, veri toplama süreci ve analiz yöntemleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Araştırmada kullanılan örneklem, değişkenler ve analiz yöntemleri, çalışmanın bilimsel geçerlilik ve güvenilirliğini destekleyecek şekilde açıklanmıştır. Ayrıca, etik kurallara uyum sağlanarak, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemek amacıyla belirlenen hipotezlerin test edilmesi için korelasyon ve regresyon analizi gibi uygun istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Araştırmanın temel hedefi, bireylerin özsaygı düzeylerinin, vergi uyumu davranışlarının farklı boyutları üzerindeki etkilerini anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, gönüllü uyum, zorunlu uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi vergi uyumu alt boyutları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Araştırma nicel bir yöntem yaklaşımıyla tasarlanmış ve veriler, yapılandırılmış anket formu aracılığıyla toplanmıştır.

Örneklem seçimi, araştırmanın genellenebilirliğini sağlamak amacıyla titizlikle yapılmıştır. Analizlerde kullanılan yöntemler, betimleyici istatistikler, korelasyon analizi ve regresyon analizi gibi tekniklerden oluşmakta ve hipotezlerin doğrulanmasına yönelik bulguların elde edilmesini sağlamaktadır.

Bu bölüm, araştırma sürecinin şeffaf bir şekilde açıklanmasını amaçlamakta ve çalışmanın bilimsel değerini destekleyen önemli bilgileri içermektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, özsaygı düzeyinin bireylerin vergi uyumuna etkisini incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli temel alınarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini belirlemeyi amaçlayan nicel bir araştırma modelidir. Bu çalışmada, bağımsız değişken olarak özsaygı, bağımlı değişken olarak vergi uyumu ele alınmıştır. Ayrıca, para ile özsaygı arasındaki ilişkiyi açıklayan teoriler ve para ile vergi uyumu arasındaki muhtemel bağlantılar, özsaygının vergi uyumunu nasıl etkileyebileceğini anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Araştırmanın modelinde, özsaygı düzeyi yüksek bireylerin vergi uyumuna daha yakın olduğu varsayılmaktadır. Bu kapsamda, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla literatürde daha önce geliştirilmiş ölçeklerden yararlanılarak katılımcıların özsaygı ve vergi uyumu düzeyleri belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesine katkı sağlamanın yanı sıra, özsaygının vergi uyumuna etkisini değerlendiren yeni yaklaşımlar geliştirilmesine de katkıda bulunabilir.

3.2. Araştırma Hipotezleri

Bu çalışmada, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H1: Özsaygı düzeyi ile vergi uyumu arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Bu hipotez, özsaygısı yüksek bireylerin vergiye daha uyumlu davranma eğiliminde olduklarını öngörmektedir. Özsaygının bireylerin toplumsal sorumluluk algısını ve ahlaki tutumlarını güçlendirdiği varsayımına dayanmaktadır.

H2: Özsaygısı yüksek bireyler vergiye uyum gösterme eğilimindedir.

Bu hipotez, özsaygısı yüksek bireylerin yasalarla uyumlu davranışları tercih ederek vergi uyumunu destekleyeceği varsayımını test etmektedir.

H3: Özsaygısı düşük bireylerin vergi uyum davranışları düşük düzeydedir.

Özsaygı seviyesinin düşük olması durumunda, bireylerin vergi uyumuna daha az bağlı kalabileceği, dolayısıyla vergi uyumsuzluğuna daha yatkın oldukları öngörülmektedir.

H4: Para ile özsaygı arasındaki ikame etkisi, bireylerin vergi uyumunu dolaylı olarak etkiler.

Bu hipotez, bireylerin maddi kazanç sağlama ve özsaygı sağlama arasında bir denge kurduklarında, vergi uyum davranışlarının da bu dengeden etkileneneğini ileri sürmektedir.

Bu hipotezler, özsaygı ve vergi uyumu arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü belirlemeye yönelik olarak formüle edilmiştir. Hipotezlerin doğruluğu, veriler üzerinde gerçekleştirilecek korelasyon ve regresyon analizleri ile test edilecektir.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada, özsaygı düzeyi ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Türkiye genelinde vergi mükellefi olan bireyler evren olarak kabul edilmiştir. Ancak, toplam vergi mükellefi sayısının bilinmemesi nedeniyle evren, sonsuz büyüklükte varsayılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, araştırmada toplam 428 katılımcı ile anket yapılmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir. Katılımcılar, rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş olup, vergi mükellefi olma şartı aranan bu bireylerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve gelir seviyesi gibi demografik özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu sayede, örneklemin evreni temsil etme niteliği güçlendirilmiş ve araştırma bulgularının genellenebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın etik onayı, Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 13.09.2023 tarihinde, 594905 numara ile alınmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve gizlilik esaslarına titizlikle uyulmuştur.

3.4. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Bu araştırmada, bireylerin özsaygı düzeyleri ile vergi uyum davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Anket, çalışmanın bağımsız değişkeni olan özsaygı ile bağımlı değişken olan vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını değerlendirmeye yönelik olarak yapılandırılmıştır. Veri toplama süreci, katılımcıların gönüllü katılım esasına dayanarak gerçekleşmiş ve çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Katılımcılara anketin amacı ve gizlilik politikası hakkında bilgi verilmiş ve anket öncesinde bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

Araştırmada kullanılan ve veri toplama aracı olan anket iki ölçekten oluşmaktadır: Rosenberg Özsaygı Ölçeği ve Kirchler & Wahl Vergi Uyumu Envanteri (TAX-I).

Rosenberg Özsaygı Ölçeği, Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen bu ölçek, bireylerin genel özsaygı düzeylerini ölçmek için yaygın olarak kullanılan güvenilir bir araçtır. Ölçek, özsaygıyı değerlendiren toplam 10 ifadeden oluşmakta (5 olumlu, 5 olumsuz) olup, katılımcılar, dört dereceli Likert ölçeği (1: Tamamen katılmıyorum - 4: Tamamen katılıyorum) ile yanıt vermektedir. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri, farklı yaş gruplarında ve kültürlerde başarıyla test edilmiş olup, çalışmamızda özsaygı düzeylerini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması geçerlik katsayısı 0,71, güvenilirlik katsayısı 0,75 olarak raporlanmıştır (Çuhadaroğlu, 1986).

Rosenberg Özsaygı Ölçeği, çeşitli popülasyonlarda yüksek güvenilirlik ve iç tutarlılık göstermiştir (Hatcher ve Hall, 2009; Lani, 2010). Rosenberg Özsaygı Ölçeği, İspanyolca (Martín-Albo vd., 2007) ve Lehçe (Dzwonkowska vd., 2007) dahil olmak üzere birçok dile çevrilmiş ve doğrulanmış olup iyi psikometrik özellikler göstermiştir. Ölçek ergenler ve yetişkinlerle yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılmış ve diğer öz kavram ölçümleriyle güçlü korelasyonlar (Hagborg, 1993) ve depresif semptomlar ve olumsuz düşünceyle negatif korelasyonlar (Hatcher ve Hall, 2009) göstermiştir.

Kirchler & Wahl Vergi Uyumunu Envanteri (TAX-I), Kirchler ve Wahl (2010) tarafından geliştirilen ve vergi uyumunu ölçmeye yönelik bir ölçeği içermekte olup çalışmamızda vergi uyumu davranışlarının çeşitli boyutlarını değerlendirmek için kullanılmıştır. Envanter; vergiye gönüllü uyum, zorunlu uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma olmak üzere dört alt boyuttan oluşmakta ve her boyut beş soruyu kapsamaktadır. Her bir alt boyut için beş maddeden oluşan bu ölçek, hem betimleyici istatistiklerle hem de faktör analiziyle test edilmiş ve dört boyutun birbirinden bağımsız yapıda olduğu ortaya konulmuştur. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayıları, gönüllü vergi uyumu için 0.88, zorunlu vergi uyumu için 0.83, vergiden kaçınma için 0.69 ve vergi kaçırma için 0.90 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, 7 dereceli Likert ölçeği (1: Tamamen katılmıyorum - 7: Tamamen katılıyorum) ile yanıt vererek vergi uyumlarına ilişkin tutumlarını belirtmişlerdir. Ölçeğin kapsamlı yapısı, çalışmada vergi uyumunun farklı yönlerini detaylı bir şekilde değerlendirmeye imkân sağlamaktadır.

Vergi uyumunun alt boyutları, bireylerin vergisel yükümlülüklerine yönelik farklı tutum ve davranışlarını yansıtmaktadır. Gönüllü uyum, bireylerin vergilerini dürüst bir şekilde ve herhangi bir dışsal zorlamaya ihtiyaç duymadan yerine getirme eğilimini ifade eder ve etik değerler ile toplumsal sorumluluk bilinciyle doğrudan ilişkilidir. Zorunlu uyum, cezai yaptırımlar veya denetim korkusu gibi dışsal faktörler nedeniyle bireylerin vergi yükümlülüklerini yerine getirme davranışlarını içerir. Bu boyut, daha çok dışsal motivasyonlara dayalı bir uyum biçimidir.

Vergiden kaçınma, bireylerin yasaların izin verdiği yasal boşluklardan yararlanarak vergi yükümlülüklerini azaltma eğilimini kapsar. Bu davranış, genellikle bireylerin ekonomik çıkarlarını koruma isteğiyle bağlantılıdır ve yasal sınırlar içinde kalmakla birlikte etik açıdan tartışmalı bir alanı temsil etmektedir. Vergi kaçırma ise, bireylerin vergi yükümlülüklerini yerine getirmemek amacıyla kasıtlı olarak yasaları çiğnemesini ifade eder. Bu boyut, etik değerlerin zayıflığı ve ekonomik baskılar gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir.

Bu dört alt boyutun bir arada ele alınması, vergi uyumu davranışlarının karmaşıklığını anlamak ve bireylerin farklı motivasyonlarının vergisel yükümlülüklerine nasıl yansıdığını değerlendirmek açısından önemlidir. Araştırmada bu boyutların her birine yönelik tutumların ölçülmesi, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde inceleme fırsatı sunmaktadır.

Anketin her iki ölçeği içeren bu birleşik yapısı, katılımcıların özsaygı ve vergi uyumu düzeylerini tek bir araç ile ölçmeye olanak tanımıştır. Elde edilen veriler, SPSS 23 yazılımı ile analiz edilerek, özsaygı ve vergi uyumu arasındaki ilişki istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiştir.

3.5. Veri Analizi Yöntemleri

Bu araştırmada, elde edilen verilerin analizinde SPSS 23 yazılımı kullanılmıştır. Çalışmanın temel amacı olan özsayı düzeyi ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi test etmek için çeşitli istatistiksel analiz yöntemleri uygulanmıştır. Analizler sırasında hem betimleyici hem de çıkarımsal istatistiklerden yararlanılmıştır.

Öncelikle, katılımcıların demografik özelliklerinin ve temel ölçek puanlarının genel dağılımını incelemek amacıyla betimleyici istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde dağılımları) kullanılmıştır. Bu analizler, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenlerin dağılımını ortaya koymak için gerçekleştirilmiştir.

Kullanılan ölçeklerin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla güvenilirlik analizi, bu çalışmada tekrar uygulanmamıştır. Bunun temel nedeni, çalışmada kullanılan ölçeklerin daha önceki literatürde geniş bir şekilde test edilmiş ve güvenilirliklerinin yüksek olduğunun kanıtlanmış olmasıdır. Özellikle, Rosenberg Özsayı Ölçeği ve Vergi Uyumu Envanteri gibi ölçüm araçları, farklı kültürel ve demografik bağlamlarda geçerlilik ve güvenilirlik açısından kapsamlı şekilde değerlendirilen, literatürde yaygın kabul görmüş ölçeklerdir. Bu bağlamda, ölçeklerin güvenilirlik katsayılarının (örneğin, Cronbach Alfa değerlerinin) daha önce yapılan çalışmalarda belirlenmiş olması, bu analizlerin çalışmanın genel çerçevesine katkısının sınırlı olacağı düşüncesini desteklemiştir. Bu nedenle, çalışmada güvenilirlik analizi yerine, kullanılan ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliği konusunda önceki çalışmalara atıfta bulunulmuştur.

Özsayı ve vergi uyumu arasındaki ilişkinin yönü ve gücünü incelemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon katsayısı, özsayı düzeyi ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi sayısal olarak değerlendirmekte ve ilişkinin pozitif ya da negatif yönlü olup olmadığını belirlemektedir.

Vergi uyumunu yordayan temel faktörlerin belirlenmesi amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Bu analiz ile özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisinin yanı sıra, demografik değişkenlerin bu ilişki üzerindeki olası etkileri de incelenmiştir. Regresyon analizinde bağımsız değişken olarak özsayı, bağımlı değişken olarak ise vergi uyumu ele alınmıştır.

Bu analizler, araştırma hipotezlerinin test edilmesi ve özsayı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin yönünün ve gücünün ortaya konulması açısından önemli bilgiler sağlamıştır. Analiz sonuçları, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

4. Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında özsayı ile farklı vergi uyumu boyutları (gönüllü vergi uyumu, zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma) arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş ve araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla gerçekleştirilen analizlerin sonuçları sunulmuştur. Araştırma, betimleyici ve çıkarımsal istatistiksel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, elde edilen bulgular çalışmanın temel sorularına yanıt bulmaya yönelik olarak yorumlanmıştır.

Betimleyici istatistiklerle, katılımcıların demografik özellikleri, özsayı düzeyleri ve vergi uyumu davranışlarına ilişkin genel eğilimler ortaya konulmuştur. Korelasyon analizi, özsayı ile vergi uyumu alt boyutları arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü anlamak için uygulanmış, regresyon analizi ise özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisini değerlendirmek üzere gerçekleştirilmiştir.

İlerleyen bölümlerde, korelasyon ve regresyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, tablolar ve açıklamalar eşliğinde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

4.1. Betimleyici İstatistikler

Araştırmaya katılan 428 kişinin demografik özellikleri ve temel ölçek puanları analiz edilmiştir. Katılımcıların %70'i erkek, %30'u kadınlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımı 20 ile 50+ arasında değişmekte olup, en yüksek oran %38 ile 35-39 yaş grubundadır. Eğitim durumu açısından katılımcıların %64,3'ü lisans mezunudur. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir durumuna ilişkin dağılımlar incelenmiş ve temel ölçeklerin ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiştir.

Çalışmada kullanılan Rosenberg Özsaygı Ölçeği, katılımcıların özsaygı düzeylerini değerlendirmiş ve bu ölçek, 0 ile 30 arasında puan alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların özsaygı puanları 8 ile 27 arasında değişmekte olup, ortalama özsaygı puanı 20,77 olarak bulunmuştur. Bu durum, katılımcıların özsaygı düzeylerinin genellikle orta-üst seviyelerde yoğunlaştığını göstermektedir.

Vergi Uyumu Envanteri (TAX-I) ise gönüllü uyum, zorunlu uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma olmak üzere dört alt boyutta vergi uyumunu değerlendirmiştir. Her bir alt boyut, 5 ile 35 arasında puan alabilecek şekilde yapılandırılmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların gönüllü vergi uyumu puanları ortalama 29,60 ile yüksek seviyelerde bulunmuş, buna karşın zorunlu uyum puanları ortalama 16,58 ile daha düşük seviyelerde seyretmiştir. Vergiden kaçınma davranışları orta düzeyde yoğunlaşmış, vergi kaçırma eğilimleri ise daha düşük seviyelerde kalmıştır.

Tablo 1: Betimleyici İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Özsaygı Puanı	428	8	27	20,7687	3,73793
Gönüllü Uyum	428	5	35	29,5958	6,91214
Zorunlu Vergi Uyumu	428	5	35	16,5794	8,35656
Vergiden Kaçınma	428	5	35	22,5981	6,51801
Vergi Kaçırma	428	5	35	15,0958	8,95593

Tablo 1, araştırmada kullanılan değişkenlerin (özsaygı skoru ve vergi uyumu alt boyutları) minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerlerini özetlemektedir. Katılımcıların özsaygı düzeyleri genellikle orta-üst düzeyde yoğunlaşmıştır. Gönüllü vergi uyumu yüksek düzeyde bulunurken, zorunlu vergi uyumu nispeten daha düşük seviyelerde seyretmiştir. Vergiden kaçınma davranışları orta düzeyde yoğunlaşırken, vergi kaçırma eğilimlerinin düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, verilerin genel dağılımını anlamak ve sonraki analizlere temel oluşturmak açısından önemlidir.

4.2. Korelasyon Analizi

Bu bölümde, özsaygı ile vergi uyumu alt boyutları (gönüllü vergi uyumu, zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma) arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Analiz, özsaygının vergi uyumu davranışlarının farklı boyutları üzerindeki etkisinin yönünü ve gücünü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Korelasyon katsayıları (r), ilişkinin pozitif veya negatif yönünü ve anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Tablo 2'de istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,05$) ilişkiler tablo üzerinde işaretlenmiştir.

Tablo 2: Özsayı ile Vergi Uyumu Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler	Özsayı Puanı	Gönüllü Uyum	Zorunlu Vergi Uyumu	Vergiden Kaçınma	Vergi Kaçırma
Özsayı Puanı	1	0,101*	-0,006	0,079	-0,059
Gönüllü Uyum	0,101*	1	-	-	-
Zorunlu Vergi Uyumu	-0,006	-	1	-	-
Vergiden Kaçınma	0,079	-	-	1	-
Vergi Kaçırma	-0,059	-	-	-	1

* Korelasyon anlamlıdır ($p < 0,05$).

Tablo 2, özsayı ile vergi uyumu alt boyutları (gönüllü vergi uyumu, zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma) arasındaki korelasyon analiz sonuçlarını göstermektedir. Özsayının vergi uyumu üzerindeki etkisini anlamak için her bir alt boyuta ilişkin bulgular ayrı ayrı ele alınmıştır.

Özsayı ile gönüllü vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r=0,101$, $p=0,037$). Bu bulgu, özsayı düzeyi yüksek bireylerin gönüllü olarak vergi uyum davranışı sergileme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuç özsayının bireylerin etik değerlerini ve toplumsal sorumluluk algılarını güçlendirdiği varsayımını desteklemektedir.

Özsayı ile zorunlu vergi uyumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($r=-0,006$, $p=0,895$). Bu sonuç, zorunlu vergi uyumunun daha çok dışsal faktörler (örneğin, cezai yaptırımlar ve denetim algısı) tarafından şekillendiğini göstermektedir. Zorunlu uyum davranışlarının bireylerin psikolojik özelliklerinden ziyade, yasal yaptırımlarla bağlantılı olduğu söylenebilir.

Özsayı ile vergiden kaçınma arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki bulunmuş ($r=0,079$), ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=0,102$). Bu bulgu, özsayının vergiden kaçınma davranışları üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ve bu tür davranışların daha çok ekonomik koşullardan ve vergi sistemine ilişkin algılardan etkilenebileceğini düşündürmektedir.

Özsayı ile vergiden kaçınma arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki bulunmuş ($r=0,079$), ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=0,102$). Bu bulgu, özsayının vergiden kaçınma davranışları üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermekle birlikte bu tür davranışların daha çok ekonomik koşullardan ve vergi sistemine ilişkin algılardan etkilendiğini düşündürmektedir. Ayrıca, vergiden kaçınma davranışları, bireylerin vergi planlaması konusundaki bilgi düzeyi ve yeterli danışmanlık hizmeti alabilme durumlarıyla da ilişkilendirilebilir.

Özsayı ile vergi kaçırma arasında zayıf bir negatif ilişki tespit edilmiştir ($r=-0,059$). Ancak bu ilişki de istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0,225$). Bu bulgu, vergi kaçırma davranışlarının özsayı düzeyinden bağımsız olarak şekillendiğini ve bu davranışların ekonomik baskılar, yasal riskler veya etik algılar gibi dışsal faktörlerden daha fazla etkilendiğini göstermektedir.

Korelasyon analizi bulguları, özsayının gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, ancak diğer vergi uyumu alt boyutları ile ilişkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Özsayı ile gönüllü vergi uyumu arasındaki pozitif ilişki, literatürde özsayının bireylerin etik davranışlarını ve toplumsal sorumluluk algısını güçlendirdiği yönündeki çalışmalarla uyumludur. Örneğin, Kirchler ve Wahl (2010), gönüllü vergi uyumunun bireylerin etik değerleri ve sorumluluk duygusu ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu

sonuç, özsaygısı yüksek bireylerin topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirme konusunda daha güçlü bir eğilim gösterebileceği varsayımını desteklemektedir.

Özsaygı ile zorunlu vergi uyumu arasındaki ilişkinin anlamlı bulunmaması, bu tür uyumun daha çok dışsal faktörlerle (örneğin, cezalar ve denetimler) şekillendiğini öne süren literatürle uyumludur. Allingham ve Sandmo'nun (1972) klasik ekonomik modeli, bireylerin zorunlu uyum davranışlarını, potansiyel cezalar ve denetim algılarıyla açıklamaktadır. Benzer şekilde, Kirchler (2007), zorunlu uyumun bireylerin psikolojik faktörlerinden ziyade, vergi otoritelerine duyulan güven ve yasal yaptırımlar gibi dışsal dinamiklerle daha güçlü bir ilişki içinde olduğunu belirtmiştir.

Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarının özsaygı ile olan zayıf ilişkisi, bu tür davranışların genellikle bireylerin ekonomik koşulları ve sistem algılarıyla daha fazla ilişkilendirildiği bulgularla uyum göstermektedir. Fischer ve arkadaşları (1992) vergiden kaçınma davranışlarının bireylerin ekonomik baskılar ve vergi sistemine olan güveniyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, bazı çalışmalar, düşük özsaygının etik ve hukuki normlardan sapmaya yol açabileceğini belirtmiştir (Donnellan vd., 2005; Mier ve Ladny, 2018; Oser, 2006; Reasoner, 1994; K. Trzesniewski vd., 2006). Ancak bu tür etkilerin vergiden kaçınma ve kaçırma davranışlarında belirgin bir rol oynayıp oynamadığı tam olarak tespit edilememiştir.

Genel olarak, korelasyon analizindeki bulgular, özsaygının gönüllülük temelli davranışlarda daha belirgin bir etkisi olduğunu, ancak zorunlu uyum veya uyumsuzluk davranışlarının bireysel psikolojik faktörlerden ziyade, dışsal ekonomik ve yasal koşullardan daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, vergi uyumu davranışlarının belirleyicilerini açıklamada psikolojik ve ekonomik perspektiflerin bir arada ele alınması gerektiğini vurgulayan literatürle tutarlılık göstermektedir.

4.3. Regresyon Analizi

Bu bölümde, özsaygının vergi uyumu alt boyutları (gönüllü vergi uyumu, zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma) üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları sunulmuştur. Analiz, özsaygı düzeyinin her bir vergi uyumu boyutundaki varyansı açıklama gücünü ve etkisinin anlamlılık düzeylerini incelemek için gerçekleştirilmiştir.

Kullanılan regresyon modeli, özsaygının vergi uyumu alt boyutları üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Modelde bağımsız değişken olarak özsaygı puanı, bağımlı değişken olarak ise vergi uyumu alt boyutları (gönüllü uyum, zorunlu uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma) ele alınmıştır. Her bir bağımlı değişken için ayrı bir regresyon analizi gerçekleştirilmiş, bu sayede özsaygının her bir alt boyut üzerindeki açıklayıcı gücü ve etki büyüklüğü detaylı şekilde incelenmiştir.

Regresyon analizinde kullanılan F ve R² değerleri, modelin genel açıklayıcılığını değerlendirirken, p-değerleri ve regresyon katsayıları, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönü ve anlamlılık düzeyini belirlemiştir. Model, bireylerin vergi uyumu davranışlarını hem psikolojik hem de ekonomik faktörler çerçevesinde anlamayı hedeflemiştir.

Tablo 3, bağımlı değişkenlerin her biri için gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarını özetlemektedir.

Tablo 3: Özsaygının Vergi Uyumu Alt Boyutları Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	p (Model)	β (Sabit)	β (Özsaygı)	Beta	p (Özsaygı)
Gönüllü Vergi Uyumu	0,101	0,010	0,008	4,396	0,037	25,714	0,187	0,101	0,037
Zorunlu Vergi Uyumu	0,006	0,000	-0,002	0,018	0,895	16,878	-0,014	-0,006	0,895
Vergiden Kaçınma	0,079	0,006	0,004	2,691	0,102	19,729	0,138	0,079	0,102
Vergi Kaçırma	0,059	0,003	0,001	1,478	0,225	18,022	-0,141	-0,059	0,225

Bulgular, aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Özsaygının gönüllü vergi uyumu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,037$). Regresyon modeli, gönüllü vergi uyumundaki varyansın %1'ini açıklamaktadır ($R^2=0,010$). Regresyon katsayısı ($\beta=0,187$) pozitif olup, özsaygı skorundaki her bir birimlik artışın, gönüllü vergi uyumu skorunda 0,187 birimlik bir artışla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Özsaygının zorunlu vergi uyumu üzerindeki etkisi anlamlı bulunmamıştır ($p=0,895$). Modelin açıklama gücü oldukça düşüktür ($R^2=0,000$), ve regresyon katsayısı ($\beta=-0,014$) özsaygı ile zorunlu vergi uyumu arasında neredeyse hiçbir ilişki olmadığını göstermektedir.

Özsaygının vergiden kaçınma üzerindeki etkisi zayıf bir pozitif ilişki göstermiş, ancak bu etki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=0,102$). Modelin açıklama gücü oldukça sınırlıdır ($R^2=0,006$). Regresyon katsayısı ($\beta=0,138$), özsaygının vergiden kaçınma üzerindeki etkisinin ihmal edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Özsaygının vergi kaçırma üzerindeki etkisi ise negatif bir ilişki göstermiş, ancak bu da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p=0,225$). Modelin açıklama gücü düşüktür ($R^2=0,003$). Regresyon katsayısı ($\beta=-0,141$), özsaygı skorundaki bir birimlik artışın, vergi kaçırma skorunda 0,141 birimlik bir azalma ile ilişkili olduğunu göstermiş, ancak bu etki anlamlı olmamıştır.

Regresyon analizi bulguları, özsaygının yalnızca gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, diğer vergi uyumu alt boyutlarıyla ilişkilerinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, gönüllü vergi uyumunun bireylerin içsel motivasyonları ve etik değerleriyle daha güçlü bir bağlantıya sahip olduğunu düşündürmektedir. Zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi davranışların ise daha çok dışsal faktörler, ekonomik koşullar ve yasal risk algısıyla şekillendiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, bu bulgular, özsaygının vergi uyumu davranışlarının belirleyicisi olarak yalnızca gönüllülük temelli bağlamlarda etkili olduğunu, diğer alt boyutlarda ise bireylerin psikolojik özelliklerinden çok ekonomik ve yasal faktörlerin ön planda olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, vergi uyumu politikalarının hem psikolojik hem de ekonomik perspektiflerden ele alınarak çok boyutlu şekilde tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir.

5. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Bu çalışmada özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla dört hipotez geliştirilmiştir. Aşağıda, her bir hipotez analiz sonuçları ışığında değerlendirilmiştir:

H1: Özsaygı düzeyi ile gönüllü vergi uyumu arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Analiz bulguları, özsaygı ile gönüllü vergi uyumu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Regresyon analizi sonuçları da bu bulguyu desteklemekte ve özsaygının gönüllü vergi uyumu üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla H1 hipotezi desteklenmiştir.

H2: Özsaygısı yüksek bireyler zorunlu vergi uyumu gösterme eğilimindedir.

Korelasyon ve regresyon analizleri, özsaygı ile zorunlu vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır. Zorunlu vergi uyumunun daha çok cezai yaptırımlar, denetim algısı gibi dışsal faktörlerle şekillenebileceği söylenebilir. Bu nedenle H2 hipotezi desteklenmemiştir.

H3: Özsaygısı düşük bireylerin vergiden kaçınma davranışları daha yüksektir.

Özsaygı ile vergiden kaçınma arasında pozitif yönlü ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, vergiden kaçınma davranışlarının ekonomik baskılar ve vergi sistemi algısı gibi faktörlerle daha fazla ilişkili olduğunu düşündürmekle birlikte, analiz sonuçları hipotezi destekleyecek yeterli kanıt sunmamaktadır. Dolayısıyla H3 hipotezi desteklenmemiştir.

H4: Özsaygısı düşük bireylerin vergi kaçırma davranışları daha yüksektir.

Özsaygı ile vergi kaçırma arasında zayıf bir negatif ilişki bulunmuş ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmamıştır. Bu durum, vergi kaçırma davranışlarının özsaygıdan ziyade ekonomik koşullar ve yasal risk algıları ile şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla H4 hipotezi desteklenmemiştir.

Hipotezlerin değerlendirilmesi, özsaygının yalnızca gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu, diğer vergi uyumu alt boyutları üzerindeki etkisinin ise sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, bireylerin gönüllülük temelli davranışlarında özsaygının önemli bir rol oynayabileceğini, ancak zorunlu uyum veya uyumsuzluk davranışlarının daha çok dışsal faktörlerden etkilendiğini vurgulamaktadır.

6. Tartışma

Çalışmada, özsaygının bireylerin vergi uyumu davranışları üzerindeki etkisi incelenmiş ve özellikle gönüllü vergi uyumu üzerindeki anlamlı etkisi dikkat çekmiştir. Bulgular, bireylerin içsel motivasyonlarının ve etik değerlerinin, yasal uyum davranışlarından ziyade gönüllülük temelli vergi uyumunda belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum, bireylerin özsaygı düzeylerinin toplumsal sorumluluklarını yerine getirme konusundaki motivasyonlarını etkilediğini ve vergi uyumu davranışlarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonuçları, özsaygının bireylerin gönüllülük temelli davranışlarında önemli bir rol oynadığını belirten literatürle uyumludur. Özellikle Kirchler ve Wahl (2010) gibi çalışmalar, gönüllü vergi uyumunun bireylerin etik değerleri ve toplumsal rollerine bağlılıkları ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır. Bulgular, özsaygının bireylerin bu tür davranışlarını teşvik eden bir psikolojik faktör olduğunu doğrulamaktadır.

Bununla birlikte, zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi davranışlar üzerinde özsaygının anlamlı bir etkisinin bulunmaması, bu tür davranışların daha çok dışsal

faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Allingham ve Sandmo'nun (1972) ekonomik caydırıcılık modeliyle de uyumlu olarak, zorunlu uyum davranışlarının cezai yaptırımlar, denetim algıları ve ekonomik baskılar gibi unsurlardan kaynaklandığı söylenebilir. Bu bulgu, bireylerin özsaygılarının değil, daha çok ekonomik ve hukuki koşulların uyumsuzluk davranışlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarının özsaygıyla olan ilişkilerinin zayıf olması, bu davranışların genellikle ekonomik koşullar ve vergi sistemine duyulan güvenle bağlantılı olduğunu gösteren literatürle paraleldir. Fischer ve arkadaşları (1992), bireylerin vergiden kaçınma davranışlarının ekonomik faktörlere dayandığını belirtmiştir. Diğer yandan, bazı çalışmalar, düşük özsaygının etik normlardan sapma eğiliminde olan bireylerde daha yaygın olduğunu öne sürmektedir (Donnellan vd., 2005; Trzesniewski vd., 2006). Bu çelişkili bulgular, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın pratik sonuçları, gönüllü vergi uyumunu artırmayı hedefleyen politikaların bireylerin özsaygısını güçlendirecek şekilde tasarlanmasının önemine işaret etmektedir. Özsaygıyı artırmayı hedefleyen eğitim programları ve toplumsal farkındalık kampanyaları, bireylerin etik temelli davranışlarını teşvik edebilir. Ayrıca, bireylerin özsaygılarını güçlendiren sosyal projeler, vergi uyumunu artırma açısından da etkili bir araç olabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, bireylerin içsel motivasyonlarını ve psikolojik özelliklerini dikkate alan politikaların, vergi uyumunu artırma çabalarına önemli katkılar sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, özsaygının farklı kültürel bağlamlarda ve farklı sosyoekonomik gruplar üzerindeki etkilerini inceleyerek bu konuda daha kapsamlı bir anlayış geliştirebilirler.

7. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bulgular sunmakla birlikte, bazı sınırlamalara sahiptir. Bu sınırlamalar, sonuçların kapsamını daha iyi anlamayı sağlayacak ve gelecekteki araştırmalara yol gösterebilecektir.

Araştırmada kullanılan ölçekler, özsaygı ve vergi uyumu davranışlarının yalnızca belirli yönlerini değerlendirmeye odaklanmıştır. Özsaygının ve vergi uyumunun daha geniş boyutlarını kapsayan ölçeklerin geliştirilerek kullanımı, farklı kültürel ve sosyoekonomik bağlamlara uyarlanabilir bulgular elde edilmesini sağlayabilir. Böyle bir kullanım, özsaygının bireylerin vergi davranışları üzerindeki etkisini daha kapsamlı bir şekilde ele almayı mümkün kılabilir.

Çalışma, belirli bir coğrafi bölgede ve kültürel bağlamda gerçekleştirilmiştir. Bu durum, elde edilen bulguların farklı sosyoekonomik veya kültürel bağlamlara genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Farklı kültürel ve bölgesel bağlamlarda gerçekleştirilecek çalışmalar, bu alandaki bilgi birikimini genişleterek, özsaygı ve vergi uyumu arasındaki ilişkilerin evrenselliğini test edebilir.

Katılımcıların demografik özellikleri açısından çalışmada belirli bir dağılım gözlemlenmiştir. Özellikle, gelir düzeyi, meslek grubu veya yaş gibi faktörlerin analizine odaklanılmamış olması, bulguların farklı demografik gruplar üzerindeki etkisini tam olarak yansıtmayabilir. Gelecekte, bu tür faktörlerin daha detaylı analiz edilmesi, bulguların derinleştirilmesi açısından önemli bir katkı sağlayabilir.

Çalışmada yalnızca özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisi incelenmiş, ancak bireylerin vergi davranışlarını etkileyebilecek diğer psikolojik ve sosyal faktörler ele alınmamıştır. Örneğin, güven, adalet algısı veya sosyal normlar gibi faktörlerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi, bireylerin vergi uyumu davranışlarına yönelik daha bütüncül bir anlayış geliştirilmesine olanak tanıyabilir.

Bu çalışmada, özsaygının vergi uyumu davranışları üzerindeki etkisi incelenmiş olsa da bu alandaki araştırmaların kapsamını genişletebilecek çeşitli öneriler bulunmaktadır. Öncelikle, özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisinin farklı kültürel bağlamlarda incelenmesi, çalışmanın genellenebilirliği açısından önem arz etmektedir. Farklı ülkelerde veya kültürel bağlamlarda gerçekleştirilecek araştırmalar, özsaygı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin kültürler arası değişkenliğini ve bu ilişkinin sosyal normlar veya ahlaki değerler gibi faktörlerle nasıl etkileşimde bulunduğunu ortaya koyabilir.

Diğer bir öneri, özsaygının yanı sıra güven, adalet algısı, ahlaki değerler ve sosyal normlar gibi diğer psikolojik faktörlerin vergi uyumu üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Vergi uyumu davranışlarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında, bu tür ek faktörlerin incelenmesi, bireylerin uyum davranışlarının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Bu tür araştırmalar, psikolojik faktörlerin ekonomik davranışlar üzerindeki rolünü daha geniş bir perspektifle ele almak için önemli bir fırsat sunabilecektir.

Son olarak, deneysel tasarımlar kullanılarak özsaygıyı artırmayı hedefleyen müdahalelerin vergi uyumu üzerindeki etkileri incelenmelidir. Örneğin, bireylerin özsaygı düzeylerini artırmayı amaçlayan eğitim programları veya farkındalık kampanyalarının vergi uyumu davranışlarına olan etkisi, deneysel bir yaklaşımla değerlendirilebilir. Bu tür çalışmalar, politikacıların ve kamu yöneticilerinin vergi uyumunu artırmaya yönelik stratejiler geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Bu öneriler, gelecekte yapılacak çalışmalara yol gösterici olabilir ve özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesine olanak tanıyabilir. Çalışmanın kapsamını genişletmek ve bulguları daha genellenebilir hale getirmek, bu alandaki literatürü zenginleştirecek önemli katkılar sunacaktır.

8. Değerlendirme ve Sonuç

Araştırma sonuçları, bireylerin özsaygı düzeylerinin gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, ancak zorunlu vergi uyumu, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi diğer vergi uyumu alt boyutları ile ilişkilerinin anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Özsaygının gönüllü uyum üzerindeki etkisi, bireylerin etik değerler ve toplumsal sorumluluk duygusuyla motive edilen davranışlarında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu sonuç, bireylerin gönüllü uyum davranışlarını içsel motivasyonlarına dayandırdıklarını ve bu süreçte özsaygının belirleyici bir faktör olduğunu öne süren literatürle uyumludur.

Bunun aksine, zorunlu vergi uyumu davranışlarının daha çok dışsal faktörler tarafından şekillendiği görülmüştür. Bu durum, bireylerin cezai yaptırımlar, denetim riskleri ve yasal düzenlemelere olan duyarlılıklarının zorunlu uyum davranışlarını yönlendirdiğini göstermektedir. Benzer şekilde, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi uyumsuzluk davranışlarının özsaygıyla zayıf bir ilişki göstermesi, bu davranışların ekonomik baskılar ve vergi sistemine duyulan güven gibi dışsal faktörlerle daha güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu

ortaya koymaktadır. Bu bulgular, bireylerin ekonomik koşulları ve yasal risk algılarının uyumsuzluk davranışları üzerindeki baskın rolünü desteklemektedir.

Çalışmanın sonuçları, literatürde yer alan psikolojik ve ekonomik perspektiflerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Kirchler ve Wahl (2010) tarafından yapılan çalışmalar, gönüllü vergi uyumunun etik değerlere dayalı olduğunu vurgulamaktadır ve bu bulgu, çalışmamızda özsaygının yalnızca gönüllü uyum üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuyla paraleldir. Diğer yandan, Allingham ve Sandmo (1972) tarafından geliştirilen ekonomik model, bireylerin zorunlu uyum ve uyumsuzluk davranışlarının dışsal faktörlere dayalı olduğunu savunmaktadır. Çalışmamızın sonuçları, bu ekonomik modelin varsayımlarıyla da uyumlu görünmektedir.

Bu çalışmanın temel bulgusu, özsaygının gönüllü vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olmasıdır. Özsaygısı yüksek bireyler, etik değerlere ve toplumsal sorumluluk bilincine dayanarak vergi uyumunu gönüllü olarak benimsemektedir. Ancak zorunlu uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarının özsaygı ile ilişkili olmadığı, daha çok dışsal ekonomik ve yasal faktörlerle şekillendiği görülmüştür. Bu bulgular, vergi uyum politikalarının psikolojik destek mekanizmaları ve ekonomik teşviklerle birlikte yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Gelecekteki araştırmalar, farklı kültürel ve ekonomik bağlamlarda özsaygının vergi uyumu üzerindeki etkisini inceleyerek bu sonuçların genellenebilirliğini artırabilir.

Bulgular, vergi uyumu politikalarının yalnızca yasal düzenlemelere değil, bireylerin psikolojik özelliklerine de odaklanması gerektiğini önermektedir. Gönüllü uyumu teşvik etmek için bireylerin özsaygısını ve toplumsal sorumluluk algısını güçlendirecek eğitim ve farkındalık programları uygulanabilir. Ayrıca, ekonomik baskıları azaltmayı ve vergi sistemine duyulan güveni artırmayı hedefleyen reformlar, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi davranışları azaltmada etkili olabilir.

Sonuç olarak, bireylerin vergi uyumu davranışlarını anlamada özsaygı önemli bir psikolojik unsur olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, bu davranışların tüm boyutlarının açıklanmasında psikolojik faktörlerin yanı sıra ekonomik ve yasal bağlamların da dikkate alınması gerekmektedir. Çalışmamız, bireylerin içsel motivasyonları ile dışsal faktörlerin etkileşimlerini bir arada değerlendirerek vergi uyumu teorilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Kaynakça

- Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1(3-4), 323-338.
- Alm, J. (2019). What motivates tax compliance? *Journal of economic surveys*, 33(2), 353-388.
- Andreoni, J., Erard, B., & Feinstein, J. (1998). Tax compliance. *Journal of economic literature*, 36(2), 818-860.
- Avcı, M., Taşdemir, Y., & Kılıç, Ö. (2022). İslam ekonomisinde vergi uyumu: Dünya değerler araştırmasından bulgular. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 8(1), 33-72.
- Barbuta-Misu, N. (2011). A review of factors for tax compliance.
- Bătrâncea, L. M., Nichita, R. A., Bătrâncea, I., & Moldovan, B. A. (2012). Tax compliance models: From economic to behavioral approaches. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 8(36), 13-26.
- Bos, A. E. R. (2006). Changing self-esteem in children and adolescents.
- Burke, R. J. (2004). Workaholism, self-esteem, and motives for money. *Psychological Reports*, 94(2), 457-463.
- Cast, A. D., & Burke, P. J. (2002). A theory of self-esteem. *Social forces*, 80(3), 1041-1068.
- Çelik, E., & Sağbaşı, İ. (2023). Deneysel çalışmalar özelinde vergi uyumu literatürüne kısa bir bakış. *Maliye Çalışmaları Dergisi*(69), 187-210.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda benlik saygısı. *Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara*.
- Dobos, P., & György, K. T. (2019). The effect of self-esteem on the willingness to pay tax. *Transylvanian Journal of Psychology/Erdélyi Pszichológiai Szemle*(2).
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K., Trzesniewski, K., Robins, R. W., Moffitt, T. E., Moffitt, T. E., Caspi, A., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, 16, 328 - 335.
- Dzwonkowska, I., Lachowicz-Tabaczek, K., & Łaguna, M. (2007). Skala samooceny ses morrisa rosenberga – polska adaptacja metody.
- Eromo, T. L., & Levy, D. A. (2017). The rise, fall, and resurgence of " self-esteem": A critique, reconceptualization, and recommendations. *North American Journal of Psychology*, 19(2).
- Feinstein, J., Erard, B., & Andreoni, J. (1998). Tax compliance. *Journal of economic literature*, 36(2), 818-860.
- Feld, L. P., & Frey, B. S. (2006). Tax compliance as the result of a psychological tax contract: The role of incentives and responsive regulation. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.900366>
- Fischer, C. M., Wartick, M., & Mark, M. M. (1992). Detection probability and taxpayer compliance: A review of the literature. *Journal of accounting literature*, 11, 1.
- Hagborg, W. J. (1993). The Rosenberg self-esteem scale and Harter's self-perception profile for adolescents: A concurrent validity study. *Psychology in the Schools*, 30, 132-136.
- Hanley, A., & Wilhelm, M. S. (1992). Compulsive buying: An exploration into self-esteem and money attitudes. *Journal of Economic Psychology*, 13(1), 5-18.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. Guilford press.
- Hatcher, J., & Hall, L. A. (2009). Psychometric properties of the Rosenberg self-esteem scale in African American single mothers. *Issues in Mental Health Nursing*, 30, 70 - 77.
- Jayawardane, D. (2015). Psychological factors affect tax compliance. A review paper. *International Journal of Arts and Commerce*, 4(6), 131-141.

- Jolodar, S. Y. E., Ahmadi, M., & Imankhan, N. (2019). Presenting the model of tax compliance: The role of internal and psychological factors. *Asia-Pacific Management Accounting Journal (APMAJ)*, 14(2), 139-160.
- Khatibi, M., & Fouladchang, M. (2015). Self-esteem; a brief review. *Journal of Educational and Management Studies*, 5(4), 240-243.
- Khurana, P., & Diwan, U. (2014). A comparison of psychological factors for tax compliance: Self-employed versus salaried people. *International Journal in Management & Social Science*, 2(3), 107-115.
- Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge University Press.
- Kirchler, E., Kogler, C., & Muehlbacher, S. (2014). Cooperative tax compliance: From deterrence to deference. *Current Directions in Psychological Science*, 23(2), 87-92. <https://doi.org/10.1177/0963721413516975>
- Kirchler, E., & Wahl, I. (2010). Tax compliance inventory tax-i: Designing an inventory for surveys of tax compliance. *Journal of Economic Psychology*, 31(3), 331-346.
- Lani, J. A. (2010). Rosenberg self-esteem scale (ses).
- Lejoyeux, M., Richoux-Benham, C., Betizeau, A., Lequen, V., & Lohnhardt, H. (2011). Money attitude, self-esteem, and compulsive buying in a population of medical students. *Frontiers in psychiatry*, 2, 13.
- Maddux, J. E. (2014). Mental health and self-esteem. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society*, 1525-1528. <https://doi.org/10.1002/9781118410868.wbehibs409>
- Mann, M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., & De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health education research*, 19(4), 357-372.
- Martín-Albo, J., Núñez, J. L., Navarro, J. G., & Grijalvo, F. (2007). The Rosenberg self-esteem scale: Translation and validation in university students. *The Spanish Journal of Psychology*, 10, 458 - 467.
- Mier, C., & Ladny, R. T. (2018). Does self-esteem negatively impact crime and delinquency? A meta-analytic review of 25 years of evidence. *Deviant Behavior*, 39, 1006 - 1022.
- Mir, J., & Mushtaq, B. (2021). Association of various demographic variables on self esteem of adolescents in selected higher secondary schools, kashmir. *Int J Resh Educ Scientific Methods (IJARESM)*, 9(2), 1252-1253.
- Norvilitis, J. M., Merwin, M. M., Osberg, T. M., Roehling, P. V., Young, P., & Kamas, M. M. (2006). Personality factors, money attitudes, financial knowledge, and credit-card debt in college students 1. *Journal of applied social psychology*, 36(6), 1395-1413.
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 381-387.
- Oser, C. B. (2006). The criminal offending–self-esteem nexus. *The Prison Journal*, 86, 344 - 363.
- Ömür, Ö., & Bellikli, U. (2019). Vergiye gönüllü uyumu etkileyen sosyal faktörlerin vergi tahsilat oranları ile ilişkisi: Doğu Karadeniz bölgesindeki seçilmiş illerde bir araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 241-266.
- Pepping, C. A., Walters, B., Davis, P. J., & O'Donovan, A. (2016). Why do people practice mindfulness? An investigation into reasons for practicing mindfulness meditation. *Mindfulness*, 7, 542-547.
- Reasoner, R. W. (1994). Self-esteem as an antidote to crime and violence.
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (rse). *Acceptance and commitment therapy/Measures package*, 61.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 141-156.

Serim, N. (2015). Gönüllü vergi uyumunu arttırmada kamu otoritesinin düzenleyici rolünün ve mükellef çevresinin önemi: Sıralı probit model yaklaşımı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 141-156.

Sonstroem, R. J. (1984). Exercise and self-esteem. *Exercise and Sport Sciences Reviews*, 12(1), 123-156.

Timoney, L. R., & Wood, J. V. (2020). "You're good enough, you're smart enough, and doggone it, people like you": Differing reactions to praise among people with higher and lower self-esteem. In *Psychological perspectives on praise* (pp. 75-83). Routledge.

Trzesniewski, K., Donnellan, M. B., Moffitt, T. E., Robins, R. W., Poulton, R., & Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental psychology*, 42 2, 381-390.

Tunçer, M. (2002). Hükümet-birey ilişkilerinin vergi uyumuna etkisi ve türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3).

Üyümez, M. E. (2016). Vergi mevzuatının karmaşıklığı ve uzlaşma yöntemi bağlamında vergi uyumunun değerlendirilmesi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 8(1), 39-45.

Westfall, R. S. (2020). Self-esteem, theory of. In *The wiley encyclopedia of personality and individual differences* (pp. 381-385). <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781118970843.ch63>

Wyland, C. L., & Shaffer, E. S. (2019). Assessing self-esteem.

Yurdadoğ, V., Gökbunar, R., & Tunçay, B. (2016). Vergi uyumunu belirleyen faktörlere genel bir bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(3), 805-816.

Zeigler-Hill, V. (2013). *Self-esteem*. Psychology Press.

Zhang, L. (2009). An exchange theory of money and self-esteem in decision making. *Review of General Psychology*, 13(1), 66-76.

Zhang, L., & Baumeister, R. F. (2006). Your money or your self-esteem: Threatened egotism promotes costly entrapment in losing endeavors. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(7), 881-893.

Extended Summary

The Impact of Self-Esteem on Tax Compliance: A Field Study in Türkiye

Tax compliance is a vital component for the fiscal sustainability of governments, serving as a cornerstone for maintaining public resources and ensuring the proper functioning of societies. It involves fulfilling tax-related obligations fully and on time. However, tax compliance is not solely dictated by legal mandates; it is a multifaceted process shaped by psychological, social, and economic factors. Understanding the behavioral patterns and motivations behind tax compliance can enhance not only the efficiency of tax systems but also promote a sense of fairness and strengthen civic responsibility. Among the many factors influencing tax compliance are income levels, education, trust in authority, social norms, and ethical values. However, intrinsic motivations, such as self-esteem, have gained increasing attention in recent years for their potential impact on compliance behaviors. Self-esteem, a psychological construct reflecting an individual's general evaluation of their worth, can shape ethical decision-making processes and influence how individuals perceive their societal responsibilities. The way individuals value themselves may play a role in their willingness to comply voluntarily with tax regulations or engage in non-compliance behaviors such as tax avoidance or evasion. This study aims to explore the relationship between self-esteem and various dimensions of tax compliance: voluntary tax compliance, enforced compliance, tax avoidance, and tax evasion. By integrating psychological and economic perspectives, this research contributes to a nuanced understanding of how self-esteem interacts with tax compliance behaviors. Additionally, the findings have implications for designing tax policies that consider individuals' psychological traits alongside traditional economic factors.

The study employs a quantitative approach, utilizing survey data collected from 428 participants. The Rosenberg Self-Esteem Scale, a widely validated instrument, measures participants' self-esteem levels on a scale ranging from 0 to 30. Tax compliance behaviors were assessed using the Kirchler and Wahl Tax Compliance Inventory (TAX-I), which comprises four sub-dimensions: voluntary compliance, enforced compliance, tax avoidance, and tax evasion. Each sub-dimension is scored on a range of 5 to 35, reflecting individuals' attitudes and behaviors toward tax compliance. Descriptive statistics provide an overview of the sample characteristics and key variables. The sample consists of 70% males and 30% females, with participants predominantly in the 35–39 age group (38%). Educational attainment is high, with 64.3% of respondents holding a bachelor's degree. These demographic insights provide context for the subsequent inferential analyses. The study employed both correlation and regression analyses to examine the relationships between self-esteem and the various dimensions of tax compliance. Correlation analysis revealed a weak but significant positive relationship between self-esteem and voluntary tax compliance ($r = 0.101$, $p = 0.037$). This suggests that individuals with higher self-esteem are more likely to engage in voluntary compliance behaviors. Such behaviors are often associated with intrinsic motivations, including ethical values and a sense of civic duty. In contrast, no significant correlations were found between self-esteem and enforced compliance ($r = -0.006$, $p = 0.895$), tax avoidance ($r = 0.079$, $p = 0.102$), or tax evasion ($r = -0.059$, $p = 0.225$).

These findings indicate that these dimensions of tax compliance are influenced more by external factors, such as perceived penalties, economic pressures, and the risk of legal repercussions, rather than by internal psychological traits like self-esteem. Regression analysis further confirmed these patterns. The regression model for voluntary compliance showed that self-esteem significantly predicted this behavior, albeit with low explanatory power ($R^2 = 0.010$). A one-unit increase in self-esteem was associated with a 0.187-point increase in voluntary compliance scores ($p = 0.037$). Conversely, regression models for enforced compliance, tax avoidance, and tax evasion did not yield significant results, highlighting the limited role of self-esteem in these behaviors. The findings align with existing literature emphasizing the role of intrinsic motivations in voluntary compliance. Studies such as Kirchler and Wahl (2010) have shown that voluntary compliance is closely linked to ethical values and a sense of responsibility. Individuals with higher self-esteem may possess stronger internal motivations to contribute positively to societal functions, including paying taxes. This underscores the importance of fostering psychological factors like self-esteem to promote voluntary compliance behaviors. On the other hand, the lack of significant relationships between self-esteem and enforced compliance, tax avoidance, or tax evasion aligns with classical economic models of tax behavior. For example, the Allingham and Sandmo (1972) model posits that these behaviors are primarily driven by external factors such as the probability of audits and the severity of penalties. Similarly, Fischer et al. (1992) highlight the influence of economic pressures and systemic trust on tax avoidance behaviors. These findings suggest that addressing economic and regulatory contexts remains essential for managing non-compliance behaviors effectively. The study's results have several implications for tax policy and administration. First, fostering voluntary compliance may benefit from psychological interventions aimed at enhancing self-esteem and ethical awareness. Educational programs that emphasize the societal benefits of tax compliance and initiatives that strengthen civic identity could be effective strategies. For example, integrating tax education into school curricula and public awareness campaigns may help build a culture of compliance rooted in intrinsic motivations. Second, addressing enforced compliance and non-compliance behaviors requires a continued focus on external mechanisms. Strengthening audit systems, implementing fair penalty structures, and enhancing the perceived transparency of tax systems can mitigate avoidance and evasion. Policymakers should consider combining psychological approaches with traditional economic incentives to create a more comprehensive framework for promoting compliance. While this study provides valuable insights, several limitations warrant attention. The sample is geographically limited, and cultural factors were not explicitly considered. Future research could explore the relationship between self-esteem and tax compliance across diverse cultural and socioeconomic contexts to enhance the generalizability of the findings. Additionally, longitudinal studies could investigate how self-esteem and tax compliance behaviors evolve over time, providing a dynamic perspective on this relationship. Expanding the scope of psychological factors examined, such as trust in government, fairness perceptions, and social norms, could also enrich the understanding of tax compliance behaviors. These factors, when analyzed in conjunction with self-esteem, may reveal more intricate patterns of influence and offer actionable insights for policymakers.

This study highlights the importance of psychological factors, particularly self-esteem, in shaping tax compliance behaviors. While self-esteem significantly influences voluntary compliance, its role in enforced compliance and non-compliance behaviors is limited. These findings underscore the need for a dual approach to tax policy—one that addresses both intrinsic motivations and external deterrents. By integrating psychological insights with economic strategies, governments can design more effective and equitable tax systems that foster compliance and enhance societal trust.